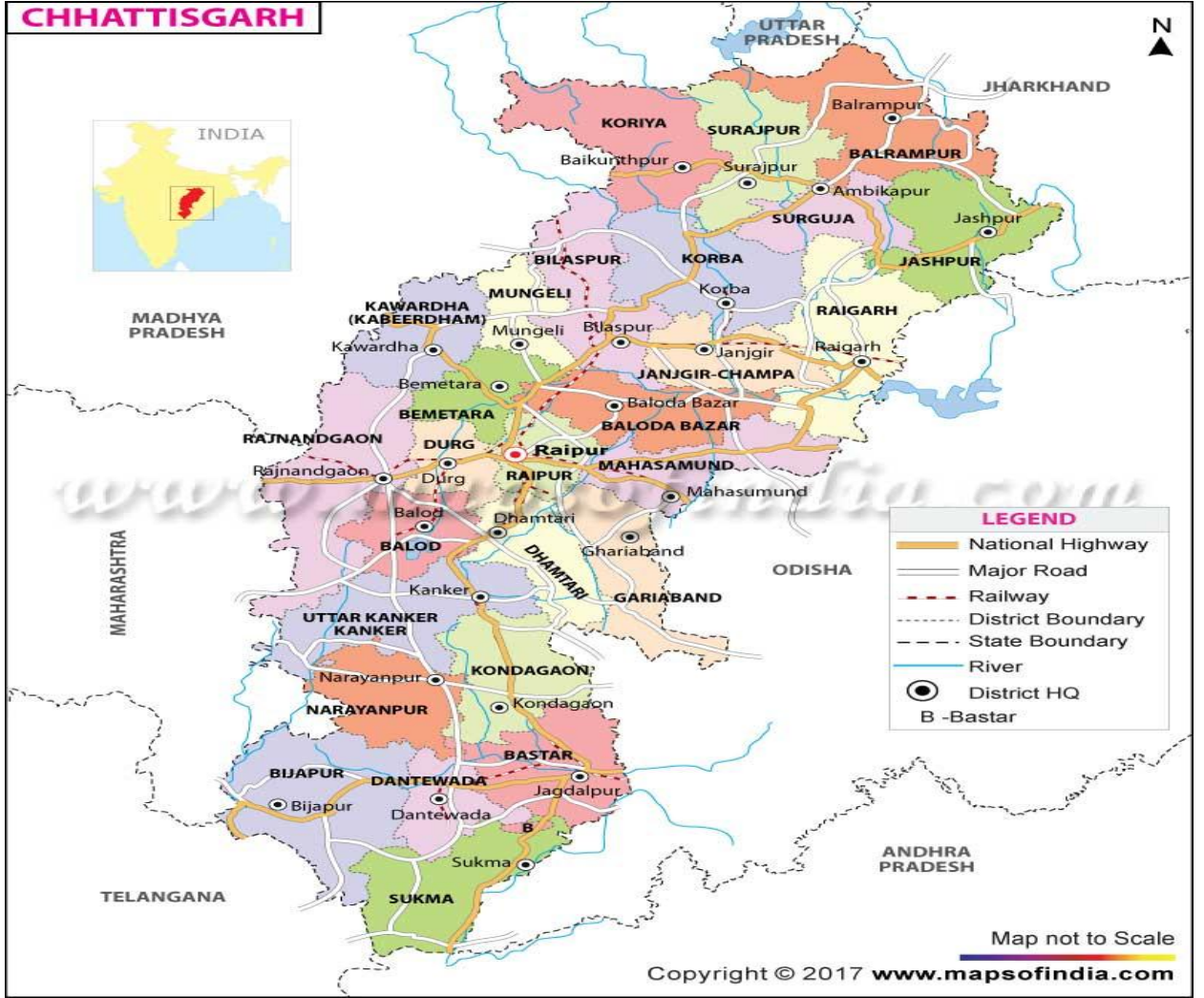

છત્તીસગઢ

- ❖ સીમાઓ :- ઉત્તરમાં ઉત્તરપ્રદેશ, ઉત્તર-પૂર્વમાં ઝારખંડ, દક્ષિણ-પૂર્વમાં ઓડીશા અને દક્ષિણમાં આંધ્રપ્રદેશ અને તેલંગણા, દક્ષિણ પશ્ચિમમાં મહારાષ્ટ્ર, ઉત્તર-પશ્ચિમમાં મધ્યપ્રદેશ રાજ્યો આવેલા છે. મધ્યપ્રદેશમાંથી વિભાજીત કરી રાજ્યની રચના કરવામાં આવી છે.
- ❖ આ વિસ્તારમાં ૩૬ ગઢોનો સમાવેશ થતો હોવાથી તેનું નામ છત્તીસગઢ પડ્યું છે. રાજ્યમાં મુખ્ય ઉત્પાદન અનાજ હોવાથી આ રાજ્યને ' ધાન કા કટોરા' કહેવામાં આવે છે.
- ❖ ક્ષેત્રફળ :- ૧,૯૨,૦૦૦ (ચો..કિ.મી.)
- ❖ દેશમાં સ્થાન :- ૧૭મું
- ❖ સ્થાપના :- તા.૧/૧૧/૨૦૦૦
- ❖ પાટનગર :- રાયપુર
- ❖ સૌથી મોટું શહેર :- રાયપુર
- ❖ રાજ્યપાલ :- અનુસૂઈયા ઉછકે

- ❖ મુખ્યમંત્રી :- ભૂપેશ બઘેલ
- ❖ સ્પીકર :-
- ❖ રાજભાષા :-હિન્દી
- ❖ રાજ્ય પક્ષી :- પહાડી મેના
- ❖ રાજ્ય પશુ :- જંગલી ભેંસ
- ❖ રાજ્ય વૃક્ષ :- સાલ
- ❖ રાજ્ય ગીત :- પંડવાની,ભરથરી
- ❖ રાજ્ય નૃત્ય :- સુખા, કર્મા, ગૌર
- ❖ તહેવાર :- ચેરચેરા
- ❖ હાઈકોર્ટ :- બિલાસપુર
- ❖ કુલ વસ્તી :- ૨૦,૭૯૫,૯૫૬ (૨૦૧૧)
- ❖ વસ્તી ક્રમ :-
- ❖ વસ્તી ગીચતા :-૧૮૯
- ❖ જાતિ પ્રમાણ :-૯૯૧
- ❖ સાક્ષરતાનો દર :- ૭૦.૨૮%
- ❖ લોકસભાની સીટો :- ૧૧
- ❖ વિધાનસભાની સીટો :- ૯૧
- ❖ રાજ્યસભાની સીટો :- ૦૫
- ❖ મહાનગરપાલિકા :- ૧૩
- ❖ જિલ્લાની સંખ્યા :- ૨૯
- ❖ તાલુકાની સંખ્યા :-૧૪૯
- ❖ ગામડાઓ :-
- ❖ મુખ્ય નગર :- દુર્ગ,રાજનંદગામ,બસ્તર,રામગઢ અને વોલાસ્પુર
- ❖ મુખ્ય પાક :- ચોખા ,
- ❖ મુખ્ય ઉદ્યોગ :-

- ⇒ લોખંડ ઉદ્યોગ :- દુર્ગ, બૈલાડીલા, ડલ્લી, બિલાઈ (તત્કાલીન સોવિયત સંઘના સહયોગથી)
- ⇒ બીડી ઉદ્યોગ :- તેંદુપત્તા , ઔદ્યોગિક વિકાસ કેન્દ્ર (સિરગિટ્ટી)
- ⇒ સિમેન્ટ ઉદ્યોગ :- દુર્ગ, મંધાર, જામુલ
- ⇒ એલ્યુમિનિયમ ઉદ્યોગ :- BALCO – કોરબા

- ⇒ રાસાયણિક ખાતર ઉદ્યોગ :- કોરબા, ભિલાઈ
- ❖ ખનીજ :-
 - ⇒ કોલસો :- સિંગરોલી, કોરબા અને ઉમરીયા,
 - ⇒ કલઈ મેગેનીઝ :- ભિલાસપુર
 - ⇒ સોનું અને સ્ફટિક:- રાજદણ ગાંવ
- ❖ મુખ્ય નદીઓ :- મહા,ઈન્દ્રાવતી, ખારુન, શિવનાથ,નારંગી, ગુડરા, લાલધર,હસદો
- ❖ પર્વતો :- બસ્તર, સિહાવ, અમરકંટક
- ❖ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન :- ૩
 - ⇒ ગુરૂ ધાસીદસ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
 - ⇒ ઈન્દ્રાવતી નેશનલ પાર્ક (દાંતેવાડા) (ટાઈગર રિઝર્વ)
 - ⇒ કાંગરવેલી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન (ટાઈગર રિઝર્વ)
- ❖ અભયારણ્ય :-
 - ⇒ ગોમરાડા અભયારણ્ય (રાયગઢ જીલ્લામાં)
 - ⇒ કત્રી ગેમ અભયારણ્ય (બસ્તર)
- ❖ પરિયોજનાઓ :- રવિશંકર સાગર પરિયોજના (મહાનદી)
- ❖ જળાશય ડેમ :-
- ❖ વિદ્યુત મથકો :- મારવા થર્મલ પાવર પ્લાન્ટ (જાંજગીર -યાંપા)
- ❖ જાહેર સાહસો :-
 - ⇒ ભિલાઈ સ્ટીલ પ્લાન્ટ (૧૯૫૭)
- ❖ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ :-
 - ⇒ ઈન્દિરા ગાંધી કળા સંગીત યુનિવર્સિટી, ખેરાગઢ
 - ⇒ સુંદરલાલ શર્મા ઓપન યુનિવર્સિટી, ભિલાસપુર
 - ⇒ સ્વામી વિવેકાનંદ ટેકનોલોજી યુનિવર્સિટી,ભિલાઈ
 - ⇒ આયુષ એન્ડ હેલ્થ સાયન્સ યુનિવર્સિટી,રાયપુર
 - ⇒ કુશાભાઉ ઠાકરે પત્રકારત્વ યુનિવર્સિટી, રાયપુર
- ❖ મહત્વ :-
- ❖ જોવાલાયક સ્થળો :- લક્ષ્મણ મંદિર, રામગઢનો કિલ્લો, ગન્ધેશ્વર મંદિર, ખૈરપુર,જગદલપુર, ડોગરી,ચિતવા,ભિલાઈ દુર્ગ,સીતા બેંગરા ગુફા, મામા ભોંજાનું મંદિર (બરસુર)
- ❖ મહત્વની યોજનાઓ :-
 - મુખ્યમંત્રી સ્વાવલંબન યોજના

- કલ્પવૃક્ષ યોજના
- અન્ન બેંક યોજના
- મહિલા જાગૃતિ શિબિર
- મફત પુસ્તક વિતરણ યોજના
- સરકારી ઘોડિયાઘર

❖ વિશેષ માહિતી :-

- ⇒ આ વિસ્તારમાં 36 ગઢોનો સમાવેશ થતો હોવાથી તેનું નામ છત્તીસગઢ પડ્યું છે.
- ⇒ પ્રાચીન સમયમાં છત્તીસગઢ ક્ષેત્ર દક્ષિણ કોશલ તરીકે ઓળખાતું હતું.
- ⇒ છત્તીસગઢ રાજ્યની પ્રથમ સંકલ્પના પં.સુંદરલાલ શર્મા એ કરી હતી.
- ⇒ છત્તીસગઢમાં મહા નદીને ગંગા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- ⇒ છત્તીસગઢ વિધાનસભાનું નામકરણ મિનીમાતા પરથી પાડવામાં આવ્યું છે.
- ⇒ છત્તીસગઢમાં કુલ વનક્ષેત્રનો હિસ્સો ૪૪%થી વધુ છે.
- ⇒ દેશની સર્વપ્રથમ કોમર્શીયલ કોર્ટનું ભૂમિપૂજન તાજેતરમાં છત્તીસગઢમાં કરવામાં આવ્યું છે.
- ⇒ છત્તીસગઢના કોરબા જિલ્લાને એજ્યુકેશન હબ બનાવવામાં આવી રહ્યું છે. આ જીલ્લો ઉર્જા રાજધાની તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- ⇒ છત્તીસગઢના ધમતરી જીલ્લામાં ફૂડ પાર્કની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
- ⇒ છત્તીસગઢના હનુમાનસિંહને મંગલપાંડે તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- ⇒ કાંકેર જીલ્લામાં સુપ્રસિદ્ધ ગઢિયા મહોત્સવ ઉજવાય છે.
- ⇒ રાજ્યનો સૌથી વધુ સાક્ષરતા દર ધરાવતો દાંતેવાડા જીલ્લો છે.
- ⇒ વાઘના સંરક્ષણ માટે નેશનલ પાર્ક પ્રોજેક્ટ ઇન્દ્રાવતી નેશનલ પાર્ક દાંતેવાડામાં આવેલો છે.
- ⇒ છત્તીસગઢ રાજ્યને કુલ છ રાજ્યોની સરહદો સાથે સંકળાયેલ છે.
- ⇒ રાજિમ સ્થળ છત્તીસગઢનું પ્રયાગ, મહાતીર્થ અને સંસ્કારીનગરી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- ⇒ સુપ્રસિદ્ધ ભોરમદેવ મંદિર નાગરશૈલીની વાસ્તુકળાનું ઉત્તમ નમૂનો છે.
- ⇒ પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજના અંતર્ગત દેશનો સર્વપ્રથમ પ્રોજેક્ટ છત્તીસગઢ માટે સ્વીકૃત કરવામાં આવ્યો હતો.
- ⇒ રાજ્યના દાંતેવાડા જીલ્લાની છ ખાણોમાંથી કલઈ ધાતુ મળી આવી છે.
- ⇒ છત્તીસગઢમાં પ્રથમ વિદ્યુત ઉત્પાદન કેન્દ્રની સ્થાપના અમેરિકાના સહકારથી કરવામાં આવી છે.

- ⇒ પહેલી નવેમ્બર ૨૦૧૪થી રાજ્યમાં નવી ઉદ્યોગ નીતિ લાગુ કરવામાં આવી હતી.
- ⇒ અમૃતધારા પાણીનો ધોધ હસદો નદી પર આવેલો છે.
- ⇒ વિશ્વ પ્રસિદ્ધ લોઢાની ખાણ બૈલાડીલામાં આવેલી છે.
- ⇒ છત્તીસગઢના વિધાનસભાના અધ્યક્ષના નિવાસસ્થાનનું નામ સદ્ભાવના રાખવામાં આવ્યું છે.
- ⇒ છત્તીસગઢમાં કંડરા જનજાતિનું મુખ્ય કાર્ય વાંસ પર કારીગરી કરવાનું છે.
- ⇒ એશિયાનો પ્રથમ બાયો રીઝર્વ પાર્ક કાનકેરમાં આવેલો છે.
- ⇒ રાજ્યમાં કાજુ સંશોધન કેન્દ્ર બસ્તરમાં આવેલ છે.
- ⇒ રાજ્યમાં સાલ,સાગોન,સાજા,બીજા અને બોસના વૃક્ષો વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે.
- ⇒ છત્તીસગઢમાં ગોન્ડ, ઉરાંવ અને હલ્બા મુખ્ય જાતિઓ વસે છે. આ ઉપરાંત બેગા, કોરબા,પહાડી અને અબુઝામડિયા સહિતની ઘણી પછાત જનજાતિઓ વસવાટ કરે છે.
- ⇒ છત્તીસગઢમાં ખેતીવાડીનું મુખ્ય ઉત્પાદન અનાજનું હોવાથી તેને ' ધાન કા કટોરા' તરીકે ઓળખાય છે.
- ⇒ આ પ્રાચીનકાલમાં દક્ષિણી કૌશલ રાજ્યનો હિસ્સો હોવાથી તેનું વર્ણન મત્સ્ય પુરાણ તથા બ્રહ્મપુરાણમાં જોવા મળે છે.
- ⇒ રાજ્યના બસ્તરમાં આવેલ કાંગરવેલી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનના પારાળી બોડલ ગામમાં એક કેળાના વાવેતરમાં દુર્લભ નારંગી રંગનું ચામાચીડિયું જોવા મળ્યું. (2023)